

Onderwijs tussen de speelse Kairos en de efficiënte Chronos

JAN KALDEWAY • *associate lector Christelijke Hogeschool Ede, Academie Educatie*

In mijn ouderlijk huis deed zich regelmatig de volgende situatie voor: mijn moeder merkte op: 'Het is nogal frisjes hier', waarop mijn vader zich naar de thermometer begaf, bevestigd aan de schoorsteenmantel, en constateerde: 'Welnee, het is twintig graden.' Het is een mooie illustratie van het verschil tussen de gevoelstemperatuur en de gemeten temperatuur. Wat is de werkelijkheid? Is dat de ervaren werkelijkheid of is dat juist de gemeten werkelijkheid, de objectieve werkelijkheid van de feiten?

Hetzelfde kennen we als het gaat om de tijd. Filosoof en Nobelprijswinnaar Henri Bergson maakte onderscheid tussen 'la durée', de ervaren tijd en 'le temps', de klok-tijd. Dezelfde klokkentijd kan als extreem lang of extreem kort ervaren worden.

De filosoof Joke Hermsen wijdde vorig jaar een essaybundel aan Kairos, de jonge, flitsende Griekse god van het momentum, het geschikte ogenblik. Kairos staat voor 'la durée', de gevoelstijd. De weegschaal die hij in zijn handen houdt, is niet die van vrouw Justitia, maar die van het delicate moment van balans, van precies in evenwicht zijn en dan de juiste beslissing nemen. Hij heeft vleugels en zelfs gevleugelde voeten, en is voorzien van een lange lok op het voorhoofd: aan die lok moet je hem op het juiste moment te pakken nemen als hij voorbyschiet. Kairos staat voor het subjectieve, dynamische, onverwachte, empathische, intuïtieve, alerte.

Hermsen verbindt er eigentijdse initiatieven aan, zoals de deeleconomie van het delen van spullen, auto's of maaltijden. Het gaat om direct contact, met aandacht bezig zijn en oog houden voor de menselijke maat. Heel anders is het gesteld met Chronos, de licht-chagrijnige, calculerende, economische en berekenende tegenpool van Kairos. Chronos wordt bij Hermsen een metafoor voor de neoliberale houding, gericht op efficiëntie en winstmaximalisatie.

In het onderwijs gaat het dan over bureaucratisering en verslinderdheid aan de digitale wereld. In 2013 stuurde

Hermesen, verwijzend naar de Amerikaans-Joodse filosoof Hannah Arendt, de volgende tweet rond: 'We willen Hannah Arendt-scholen in plaats van iPadscholen. Dus: denken, dromen, leren, verbeelden, verdiepen en docenten die mooie verhalen vertellen.' In de visie van Hermesen hebben we ons onderworpen aan het regime van Chronos en worden we door een vrijwel permanent gebrek aan tijd op de hielen gezeten. Als we ons meer aan Kairos gelegen zouden laten liggen, zou dat helpen om ons voortdurende gevoel van opgejaagdheid te verminderen. In ons lectoraat van de pabo van de Christelijke Hogeschool Ede komen mijn collega's en ik Kairos en Chronos tegen onder de noemers van talentgericht en opbrengstgericht werken. Talentgerichte leerkrachten zijn gericht op de eigenheid, de uniciteit van kinderen. Ze zijn gericht op een brede ontwikkeling: hart, hoofd én handen. Ze vinden het belangrijk dat leerlingen plezier ontwikkelen in het leren zelf. Het gaat niet om de vergelijking met anderen, maar om de vergelijking met jezelf, je eigen ontwikkeling. Het zijn 'Kairos'-leerkrachten. Opbrengstgerichte 'Chronos'-leerkrachten zijn gericht op het einddoel. Ze hebben er een beeld van waar ze willen uitkomen en ze richten hun onderwijs systematisch in om zo veel mogelijk kinderen dat doel te laten bereiken. Regelmatige toetsing is belangrijk en maakt lacunes zichtbaar waaraan gewerkt moet worden. Een stevige basis in taal en rekenen is noodzakelijk; dit komt ten goede aan alle vakken. Verreweg de meeste leerkrachten zijn niet of-of, maar een tussenvorm: misschien iets meer talentgericht of opbrengstgericht, of in de ene situatie meer het ene en in een andere situatie meer het andere. Dit is ook de positie die we als lectoraat innemen: we spelen Kairos en Chronos liever niet tegen elkaar uit. De dichtertelijke beschrijving van de tijd in het derde hoofdstuk van het Bijbelboek Prediker laat een mooie balans zien: voor alles is er een tijd. In een vrije interpretatie, toegepast op Kairos en Chronos, betekent dit: er is een tijd voor intuïtie en een tijd voor ratio, er is een tijd voor verbeelding en een tijd voor cijfers, er is een tijd voor regels en een tijd voor uitzonderingen op de regels, er is een tijd om op de klok te kijken en een tijd om de tijd te vergeten. Kan dat, het juiste midden vinden tussen talentgerichtheid en opbrengstgerichtheid, of wordt dat een zoute-loos compromis? Is het niet interessanter voluit te gaan voor het één of het ander? Laat ik bij mezelf te rade gaan. Hoe waren wij als ouders? Sloten we aan bij de talenten van onze twee zoons, wilden we graag dat ze een stevige positie zouden bereiken, waren we ambitieus? Ik vraag het mijn oudste zoon, en hij begint te lachen. Zijn jongere broer koos aanvankelijk voor de studie Keltische Taal en Cultuur, in economische termen werkelijk de meest nutteloze studie die je kunt bedenken. Wij gingen onbekommerd erin mee en samen bezochten we Schotland, Bretagne, Wales, Cornwall, alle regio's met Keltische sporen. Later koos hij overigens voor theologie, met iets meer toekomstperspectief. Dat bezorgde ons toch wel enig gevoel van opluchting. De oudste zelf doet binnenkort een belangrijk anesthesie-examen. Wil je niet hoog scoren?, vraag ik. Maar daar gaat het niet om: natuurlijk wil hij een goed resultaat, maar hij wil vooral een goede vakman worden. Mijn vrouw en ik waren, denk ik, talentgerichte ouders, mogelijk als reactie op een opbrengstgerichte jeugd. Talentgerichtheid past bij ons en als we dit niet verabsoluteren kan het waarschijnlijk geen kwaad. Tegelijk is het boeiend bij andere ouders meer ambitie, meer opbrengstgerichtheid te zien, maar ook daar is het nooit

zwart-wit en is er, hoop je, ook oog voor de talenten en eigen keuzes van hun kinderen.

De dynamiek van talenten en opbrengsten kan in het onderwijs allerlei vormen aannemen. Met onze partnerscholen gaan we al deze mogelijkheden verkennen en in kaart brengen.

Daarvoor kiezen we het model van de kennissamen-schap, met als doel de kloof te overbruggen tussen Chronos, de bureaucratische regelgeving, de juridische eisen die er nu eenmaal zijn om gelijkheid te handhaven, en Kairos, de aandacht voor de eigenheid en diversiteit van kinderen, de individuele vrijheid.

De psychoanalyticus Paul Verhaeghe introduceerde voor de kennissamen-schap het begrip 'horizontale autoriteit' en grijpt terug op de structuur van de meent (of de Engelse *common*), die besliste over de gemeenschappelijke weidegrond. Een belangrijk kenmerk is transparantie: ieder mag over de relevante gegevens zijn zegje doen. In het onderwijs betekent dit het afscheid van een cultuur waarin de leerkracht met een hoge mate van autonomie zeggenschap had over de eigen 'onderwijsweide' met eigen leerlingen, een eigen manier van onderwijs geven en een eigen wijze van beoordelen.

Met onze basisscholen gaan we experimenteren met de netwerkstructuur, in de verwachting Kairos en Chronos, dagelijkse klei en strakke regelgeving, talenten en opbrengsten dichter bij elkaar te brengen.

>> Dit is een verkorte en bewerkte weergave van de rede die op 28 oktober werd uitgesproken ter gelegenheid van de installatie van het lectoraat 'Talenten en Opbrengsten'.

>> che.nl/talentenenopbrengsten

Wil je niet hoog scoren?, vraag ik.
 Natuurlijk. Maar hij wil vooral een goede vakman worden.

